

Fortifikationsverket

Arkitekturrådet

Arkitekturseminarium 28 nov 2008

Thorbjörn Andersson

Den viktiga helheten

En av punkterna i Fortifikationsverkets arkitekturpolicy innebär att utveckla miljöhänsyn och kretsloppsanpassning. Vi tycker det är viktigt att tolka den punkten till något vidare än i och för sig angelägna frågor kring koldioxidutsläpp, energiekonomi och sortering av material för återvinning. Miljö betyder ju faktiskt också där vi vistas. För landskapsarkitektursens vidkommande har miljöbegreppet att göra med den utomhus belägna miljön, eller kanske ännu hellre den helhet av byggnader, park, vägar, uppställningsytor och övrig mark som de flesta försvarsanläggningar bjuder. Och där har försvarsmaktens anläggningar en lång och stark tradition.

Fig 1: Kanslihus Skövde

I militära anläggningar finns alltså ofta en yttre miljö som är mycket påtaglig. Den kan bestå av träd, grusytor, gräsmattor, kommunikationsytor i form av grusgångar och asfaltvägar, enkla och logiska placeringar av byggnader. Den miljön hjälper oss att hitta fram dit vi ska, alltså att orientera oss. Den yttre miljön kopplar ihop byggnaderna med varandra så att helheten blir begriplig. Den yttre miljön förser oss också med platser att sitta ner och samtala, utbyta tankar eller bara reflektera för sig själv en stund. Det där är några saker som den yttre miljön kan förse oss med.

Fig 2: Ceremoniplats Skövde

Nästan varje regemente har en ceremoniplats och den är alltid belägen utomhus. Den har ett symbolvärde för regementet och är också platsen för olika ceremonier som skapar sammanhållning bland soldaterna.

Sammanhållning var ju förstås vad det var frågan om när man drog ut i strid och därför har militära uniformer och hur man uppträder i dem alltid varit viktiga för försvarsmakten. Skoputs, rengjorda vapen, konsten att exercera, allt detta var saker man tränade. Det gällde inte bara den enskilde soldaten eller officeren utan också

logementen, byggnaderna, kaserngården, regementet. Det man möter först är alltid den yttre miljön. I diplomatvärden brukar man säga att man har 4 sekunder på sig att göra ett första intryck och att det intrycket stannar fast i oss ganska länge. Det gäller även militära miljöer.

Fig 3: Lindallé Halmstad

Temat för året 2008 är *arvet och framtiden* och även om vi hoppas att vi nu har kommit fram till en säkerhetsmässig punkt när vi inte har samma militära användning av vår försvarsmakt i alla fall på eget territorium så innebär en lång militär historia att försvarsanläggningar ingår i vår nationella självbild. De militära anläggningarna ingår i vår kulturhistoria precis som många andra äldre bebyggelsemiljöer. Det är ett ansvar att vårda dem och bevara dem, det har att göra med vårt arv och vår framtid.

Men det har som sagt också att göra med trivsel och att må bra i sin arbetsmiljö. Försvarsmaktens anställda har lika stort behov som alla andra att trivas där man tillbringar sina arbetsdagar. Det är en missuppfattning att män, för det är många män inom försvarsmakten, inte bryr sig om sådant här och tycker det är tjafs. Män är möjligen mera valhänta när det gäller att organisera sin miljö men det är lika viktigt för oss som för den andra halvan av befolkningen.

Fig 4: Lager Malmen

Det är många som tror att vi i Arkitekturrådet sysslar med något som heter estetik, vilket är något som man kan ha eller mista, men vi menar att det är att underskatta uppgiften. Estetik är vad som är snyggt eller i alla fall harmoniskt för ögat och den uppfattningen kan variera från person till person och även skifta under olika epoker. Det som vi i Arkitekturrådet försöker hjälpa till med är snarare att få militära miljöer ändamålsenliga, enkla och tydliga. Att se till att de är lättorienterade, utveckla deras karaktär och få dem att vara trivsamma. Sådana värden är vi övertygade om att alla människor uppfattar men det är inte alla vet hur man når dit. Och där ska vi hjälpa till.

Fig 5: Hangar 2

Ibland rimmar det med ändamålet att miljön vara öppen och asfalterad som framför en större hangaranläggning. En asfaltplan kan rent av vara stilig därför att den hänger ihop med sitt bruk. Men samtidigt ser vi i det här fallet att den balanserar mot något annat i bildens borte del, ett parkavsnitt med uppvuxna träd. Vill vi ta en paus i arbetet så går vi säkert dit bort och står knappast på den öppna asfaltytan.

Fig 6: Rondell

Överdriven ambition kan hamna fel, likväl som underdriven. Stora byggnader kräver rejäla tag och den här lilla detaljerade planteringen framför det här stora huset klarar inte av att hålla ihop den yttre miljön.

Fig 7: Björkallé

Träd är stora, bromsar vindar och går att ställa i rader. Många militära anläggningar vi har besökt skulle må bra av att man planterade 100 träd på var och en av dem. Träd luckrar också den byggda miljön och gör ändå att den hänger ihop bättre.

Fig 8: Simulatoranläggning Karlskrona, raserad mur och dåligt träd

När man nyanlägger kan det vara bra att ta tillvara på befintliga träd för att de ger en omedelbar miljöeffekt som är speciellt värdefull vid nybyggnad. Då måste ni projektledare ha koll på hur man gör för att spara träd så att de inte blir misshandlade och dör som den här stackaren. Ett sådant träd är inte mycket värt.

Fig 9: Kust Arsenalen

Ibland är det andra typer av landskap som man har att spela mot som här vid den ombyggda Arsenalen i Karlskrona. Den här byggnaden är logisk på sin plats och den

är väl utformad för sitt läge i landskapet, i det här fallet inte alls träd och gräs utan en öppen kustlinje.

Fig 10: Bänk vid kasun, Göteborg

Den här anläggningen i Göteborg har ett spektakulärt läge med en milsvid utsikt över havet. Likväl blir personen som sitter på bänken här tvungen att sitta och glo in i en vapenkasun. Hur har den tänkt som placerat sittplatsen här? Den yttre miljön är helt enkelt eftersatt i de flesta av FortV:s anläggningar. Vi kunde bättre förr.

Fig 11: Rännal smågatsten

I detaljerna är det trots allt ofta bra gjort med hållbara material och en enkelhet som är inlevelsefull och har bra funktion. Det är i mellanskan som vi behöver skärpa oss, i sättet att hantera de lite större tagen; i var parkeringsplatserna placeras, hur entréerna ser ut, hur anläggningarna är organiserade med sina olika delar.

Fig 12: Skövde östra entrén

Det här är den nya östliga entrén till Skövde garnison, en asfaltväg som till synes oändligt löper över ett öppet gärde. Skövde är en generellt sett en välskött anläggning. En så enkel åtgärd som 50 träd på rad på ömse sidor om anloppsvägen skulle göra åt det här första mötet med en militär anläggning mycket stiligare, mera klimatskyddad, mera representativ och ge en bättre visuell ledning om vart vi är på väg.

Fig 13: Skövde historiska entrén

På motsatt sida, där den historiska entrén ligger, har man tagit hand om entrésituationen på ett helt annat sätt. De uppvuxna träden visar väg, silar ljus och skapar som ett grönt rum fram till kanslihuset.

Fig 14: Historisk bild I 8 Upplands regemente

En historisk vy från Upplands regemente I 8 visar en klar och tydlig organisation av den militära miljön. Husen står enkelt och uppfattbart placerade. Flankerna bäddas in, entréplanen får ordning av de pelarformade träden. Idag ser vi ofta den helheten bli försummad. Kanske har det att göra med att enskilda byggnadsprojekt i allmänhet avslutas vid gränsen för sina egna fasader. Då riskerar helheten att gå förlorad. Det är en angelägen fråga för Fortifikationsverket att se den helhet som varje nytt byggprojekt ingår i och att försöka förstå det sammanhang som nästan alltid finns. Vill vi se det på ett mera offensivt sätt kan man säga att i varje nytt byggprojekt finns en chans att bidra till att utveckla och förstärka helhetsmiljön. Den chansen bör vi alltid ta.